

DARIUSZ DĄBROWSKI

(Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy)

**W SPRAWIE POLSKO-RUSKICH RELACJI
W PIERWSZEJ POŁOWIE XII W.
WOKÓŁ MAŁŻEŃSTWA BOLESŁAWA WYSOKIEGO
ZE ZWIENISŁAWĄ WSIEWOŁODÓWNĄ**

Niniejszy szkic ma pokazać na wybranym przykładzie, jakie były motywacje i polityczne oraz kulturowe konsekwencje zawarcia konkretnego małżeństwa polsko-ruskiego. Jest to więc drobne studium z zakresu – można powiedzieć – mikrogenealogii dynastycznej.

Chodzi o związek Bolesława Wysokiego (1127–8 XII 1201), najstarszego syna ówczesnego seniora Polski Władysława II¹, ze Zwienisławą, jak się wydaje, najstarszą córką i chyba drugim pod względem starszeństwa dzieckiem księcia kijowskiego Wsiewołoda Olegowicza². Poczuję się w obowiązku, by zaznaczyć, że tekst powstał przy okazji opracowywania szerszego zagadnienia z zakresu relacji polsko-ruskich w okresie od XI do połowy XIII w.³ Jednym z argumentów, które skłoniły mnie do jego napisania, była chęć sprostowania pewnych zakorzenionych

¹ Podstawowe informacje genealogiczne na temat Bolesława Wysokiego podaje Kazimierz Jasiński, *Genealogia Piastów śląskich*, Kraków 2007, s. 62–66. Istnieje też monograficzne, zwięzłe opracowanie jego działań politycznych (Benedykt Ziętara, *Bolesław Wysoki – tułacz, repatriant, malkontent. Przyczynek do dziejów politycznych Polski w XII wieku*, „Przegląd Historyczny”, 62, 1971, z. 3, s. 367–396 [niedawno wydane w postaci odrębnej książki – Kraków 2008]).

² Według wysokiego prawdopodobieństwa Wsiewołod Olegowicz poślubił córkę Mściława Włodzimierzowicza między latem 1126 a zimą 1126/1127 r. (Dariusz Dąbrowski, *Genealogia Mściławowiczów. Pierwsze pokolenia (do początku XIV wieku)*, Kraków 2008, s. 149–152). Jak zobaczymy niżej, Zwienisława wyszła za Bolesława pomiędzy 1 III 1142 r. a atmosferyczną zimą 1142/1143 r. (zapewne jesienią tego roku). Tymczasem jej brat Światosław ożenił się w 1143 r., przed zimą (*Ipat'evskaja letopis'*, [w:] *Polnoe Sobranie Russkich Letopisej* [dalej: PSRL], t. 2, Moskwa 2001, kol. 313), a po 1 stycznia tego roku pierwszy raz samodzielnie dowodził w wyprawie zbrojnej (*ibidem*). Koincydencja wymienionych dat sugeruje, że Światosław musiał być jednak starszy od siostry, choć to tylko – podkreślam – przypuszczenie.

³ Tekst pt. *Piastowie i Rurykowicze w XI–pol. XIII w.* oddany do druku w języku niemieckim w materiałach z konferencji *Kupcy, klerycy, dynaści. Władza Piastów w jej społecznych i kontynentalnych kontekstach od X do początków XIII w.* (Warszawa, Niemiecki Instytut Historyczny, 31 V–1 VI 2012 r.).

w literaturze nieściśłości chronologicznych co do samego terminu zawarcia omawianego małżeństwa oraz będącej jego następstwem pierwszej wyprawy wojsk ruskich na pomoc walczącemu z juniorami Władysławowi II. Chciałbym też wyjaśnić niemal bez wyjątków błędnie interpretowaną przez historyków polskich sytuację polityczną na Rusi w okresie, gdy zachodziły interesujące nas wydarzenia. Na myśli mam pogląd, że w owym czasie wśród Rurykowiczów istniały dwa zwalczające się obozy polityczne: Olegowiczów, kierowanych przez Wsiewołoda Olegowicza, i Monomachowiczów (potomków Włodzimierza Wsiewołodowicza Monomacha)⁴.

Latopis kijowski pod 6650 r. podaje następującą informację: „togo że ljeta otda Vsevolod dčjer’ svoju Zvjenislavu. v Ljachy za Boleslava”⁵. Nie ulega wątpliwości, że jest to jednoznaczne potwierdzenie zawarcia przez Bolesława małżeństwa ze Zwienisławą Wsiewołodówną. Istnieje jednak jeszcze wcześniejsza, umiejscowiona pod 6649 r. wzmianka wspomnianego źródła, w której znajdujemy następujące słowa: „Privedena. byst’ dšči Vsevoloža v Ljachy”⁶. Tekst ten dał asumpt wielu badaczom, by uznać, że dotyczy on również związku Bolesława i córki Wsiewołoda Olegowicza⁷. Zaistniała przy tym konieczność objaśnienia podwójnego odnotowania przez *Latopis kijowski* zamążpójścia ruskiej księżniczki. Najszerzy wywód w tej kwestii przedstawił Janusz Bieniak, który w następujący sposób

⁴ W literaturze polskiej nader często wrogów Wsiewołoda Olegowicza nazywa się ogólnie Monomachowiczami, być może nie zdając sobie sprawy z istniejących w interesującym nas czasie głębokich podziałów pośród tej linii Rurykowiczów. Konflikt między „Olegowiczami i Monomachowiczami” miał według historyków polskich określać politykę zagraniczną prowadzoną przez istniejące wówczas wśród nich obozy. Taki pogląd reprezentowali np. Stanisław Smolka, *Mieszko Stary i jego wiek*, wpraw. Jan Tęgoński, Kraków 2009, s. 204–205, 216–217; Oswald Balzer, *Genealogia Piastów*, Kraków 2005, s. 283; Bronisław Włodarski, *Sojusz dwóch seniorów (ze stosunków polsko-ruskich w XII wieku)*, [w:] *Europa – Słowiańszczyzna – Polska. Studia ku uczczeniu profesora Kazimierza Tymienieckiego*, Poznań 1970, s. 349–352; Zientara, *Bolesław Wysoki*, s. 369; Artur Kijas, *Wsiewołod Cyryl*, [w:] *Słownik starożytności słowiańskich* [dalej: SSS], t. 6, red. Gerard Labuda, Zdzisław Stieber, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977, s. 624; Henryk Łowmiański, *Początki Polski. Polityczne i społeczne procesy kształtowania się narodu do początku wieku XIV*, t. 6/1, Warszawa 1985, s. 148; Jan Tęgoński, *Kontakty rodzinne dynastów polskich i ruskich w średniowieczu*, [w:] *Między sobą. Szkice historyczne polsko-ukraińskie pod redakcją Teresy Chynczewskiej-Hennel i Natalii Jakowenko*, Lublin 2000, s. 18; Maciej Przybył, *Mieszko III Stary*, Poznań 2002, s. 35; Marek Kazimierz Barański, *Dynastia Piastów w Polsce*, Warszawa 2005, s. 222–223; Mariusz Dworsatschek, *Władysław II Wygnaniec*, Kraków 2009, s. 97. Nawet tak znakomity badacz, jak Janusz Bieniak, mający świetną orientację w sprawach zachodzących w interesującym nas czasie, konsekwentnie, a przecież nieprecyzyjnie, przeciwstawia sobie Olegowiczów i Monomachowiczów (Janusz Bieniak, *Polska elita polityczna XII wieku* (część III B: *Arbitrzy książąt – trudne początki*), [w:] *Spółczesność Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. 7, wyd. Stefan K. Kuczyński, Warszawa 1996, s. 16, 18, 26–27).

⁵ *Ipat’evskaja letopis’*, kol. 313.

⁶ *Ibidem*, kol. 308.

⁷ Balzer, *Genealogia Piastów*, s. 284; Gerard Labuda, *Uzupełnienia do genealogii Piastów, w szczególności śląskich*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 18, 1963, nr 1, s. 11–12; Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, s. 63; Tęgoński, *Kontakty rodzinne*, s. 17 (z odwołaniem się do ustaleń Bieniaka).

zrekonstruował przebieg wydarzeń. Pierwsza pod względem chronologicznym z wymienionych wzmianek *expressis verbis* mówi o przyjeździe Zwienisławy do Polski, choć na półtora roku przed oddaniem jej przez ojca mężowi. Przybycie księżniczki najwyraźniej było skutkiem wcześniejszej wizyty swatów w Kijowie. Nie zjawiała się ona jednak na dworze swego przyszłego małżonka, lecz dla zapoznania się z narzeczoną i krajem mogła zostać wysłana do swej rodzzonej ciotki, wojewodziny Marii Piotrowej, która widocznie wraz z mężem prowadziła sprawę rokowań matrymonialnych toczonych między Władysławem II i Wsiewołodem. Przybycie Zwienisławy, jak to sugeruje miejsce wzmianki na ten temat w latopisie, nastąpiło w marcu lub kwietniu 1141 r., a więc tuż po zjeździe łęczyckim. Podjęte tam zabiegi matrymonialne Salomei byłyby więc reakcją na wcześniejsze kroki związane z zamążpójściem Zwienisławy⁸.

W innym miejscu przedstawiłem obszernie wnioski, w którym – jak sądzę – przekonująco wykazałem związek drugiej (wcześniejszej chronologicznie) z cytowanych wyżej wiadomości z małżeństwem córki Wsiewołoda, ale Mścisławowicza, a nie Olegowicza, Wierchusławy z Bolesławem, ale nie Wysokim, lecz Kędzierzawym⁹. Do tamtych uwag dołączę w tym miejscu tylko jedno spostrzeżenie. Otóż koncepcja Bieniaka zakłada, że doszło do jakiejś specjalnej polskiej misji dyplomatycznej, której efektem było przywiezienie Zwienisławy. W źródłach jednak takiej informacji nie znajdujemy, a zwrot: „Privedena. byst’ dšci Vsevolža v Ljachy” dość wyraźnie sugeruje finalizację jakiejś wcześniejszej umowy, na dodatek bez udziału ojca księżniczki, co pasuje do Wsiewołoda Mścisławowicza, który w marcowym 6649 r. już nie żył. Przypomnijmy w tym miejscu, że z naszym poglądem doskonale koresponduje podana przez *Latopis kijowski* pod 6645 r. wiadomość: „V to že vremja. ide Jur’ i Rostovu. i Vsevolod M’stislavič ot da dčer’ svoju v Ljachy. Verchuslavu”¹⁰. Pierwsze z wymienionych wydarzeń (powrót Jerzego do Rostowa – chyba po zwycięskiej bitwie na Żdaniej Górze) należy datować na początek 1135 r.¹¹

Zwróćmy teraz uwagę, że dopiero od marcowego 6650, czyli 1142/1143 r., źródła potwierdzają ściśle, nie tylko zresztą militarną współpracę Wsiewołoda Ole-

⁸ Bieniak, *Polska elita polityczna XII wieku*, cz. III B, s. 16–17.

⁹ Dąbrowski, *Genealogia Mścisławowiczów*, s. 192–202.

¹⁰ *Ipat’evskaja letopis’*, kol. 300.

¹¹ Jak zauważył Nikolaj Bereżkov (Nikolaj Berežkov, *Chronologija ruskogo letopisanija*, Moskva 1963, s. 137; zob. też s. 50 i 233), artykuł zapisany w *Latopisie kijowskim* pod 6645 r. zawiera informacje o wydarzeniach rozgrywających się na przełomie 1134/1135 i w 1135 r. (a) wojna pomiędzy nowogrodzianami i suzdalcami, której kulminacją była bitwa na Żdaniej Górze stoczona 26 I 1135 r.; b) powrót Jerzego Dołgorukiego do Rostowa), ale także w 1136 r. (a) ingres na biskupstwo nowogrodzkie eunucha Manuela, znakomitego śpiewaka, który przybył z Bizancjum jeszcze w czasach Mścisława; b) zamię na słońcu 1 czerwca). Co ciekawe, w omawianym artykule najpierw umieszczone są wiadomości późniejsze, potem zaś wcześniejsze. Bez wątpienia, co powszechnie przyjmuje się w literaturze, informacja o powrocie Jerzego Dołgorukiego do Rostowa pozostaje w związku przyczynowym z poprzedzającą ją wzmianką o bitwie na Żdaniej Górze i odnosi się do 1135 r. (Berežkov, *Chronologija*, s. 137).

gowicza z Władysławem II i Bolesławem. Tak więc w bezpośrednim następstwie po wzmiance o zaślubieniu przez syna polskiego seniora Zwienisławy pojawia się wiadomość o zimowej wyprawie wojsk ruskich, prowadzonych przez Światosława Wsiewołodowicza, Izjasława i Włodzimierza Dawidowiczów oraz Włodzimierza Wołodariewicza halickiego przeciw piastowskiemu juniorom¹². Pod 6651 r. znajdujemy informację o jakichś Lachach bawiących na ślubie Światosława Wsiewołodowicza¹³. W 6652 r. polski senior osobiście uczestniczył u boku licznych książąt ruskich, w tym Wiaczesława Włodzimierzowicza oraz Izjasława i Rościsława Mściśławowiczów, w zorganizowanej przez Wsiewołoda Olegowicza wielkiej wyprawie na Halicz¹⁴. Pod 6653 r. mamy wiadomość o wysłaniu przez księcia kijowskiego na pomoc Władysławowi lackiemu, walczącemu z młodszymi braćmi, silnej armii pod dowództwem Igora i Światosława Olegowiczów, Włodzimierza Dawidowicza oraz Światosława Wsiewołodowicza. To właśnie – nawiasem mówiąc – w tej akcji zbrojnej nie wziął udziału Izjasław Mściśławowicz, który według słów ruskiego kronikarza rozchorował się wówczas¹⁵. Pod następnym rokiem widzimy z kolei wzmiankę o uczestnictwie w kolejnej wyprawie Wsiewołoda na Halicz Bolesława [Wysokiego] (znów u boku m.in. Izjasława i Rościsława Mściśławowiczów!)¹⁶. Tenże Piast musiał najprawdopodobniej towarzyszyć wracającemu do Kijowa teściowi, jest bowiem wspomniany w ustępie dotyczącym jego ciężkiej, jak się okazało, śmiertelnej choroby. Wsiewołod, najpewniej tuż przed zgonem, który nastąpił prawdopodobnie 1 VIII 1146 r.¹⁷, wysłał zięcia do Izjasława Mściśławowicza z prośbą, by nakłaniał go do podtrzymania wcześniej złożonej przysięgi krzyżowej w sprawie uznania następstwa w Kijowie Igora Olegowicza¹⁸. Zwróćmy przy tym uwagę na następującą kwestię. Otóż ostatnia z wymienionych wiadomości dość wyraźnie pokazuje, że nie istniała w owym czasie żadna wrogość między polskim

¹² *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 313.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, kol. 315.

¹⁵ *Ibidem*, kol. 318.

¹⁶ *Ibidem*, kol. 319.

¹⁷ Nie wchodzę tu już w szczegółowe rozstrzygnięcie dyskusji, czy zgon księcia nastąpił 1 VIII 1146 r., jak to notuje *Latopis kijowski (Ipat'evskaja letopis'*, kol. 319), czy też 30 lipca tego roku (*Lavrent'evskaja letopis'*, [w:] PSRL, t. 1, Moskwa 2001, kol. 313). Co do opinii na temat daty śmierci Wsiewołoda zob. np. Nicola de Baumgarten, *Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides Russes du Xe au XIIIe siècle*, „Orientalia Christiana”, t. 9–1, 1927, nr 35, tabl. IV (1 VIII 1146); Bereżkov, *Chronologija*, s. 60 (1 VIII 1146); Oleg M. Rapov, *Knjażeskie vladenija na Rusi v X – pervoj polovine XIII v.*, Moskwa 1977, s. 106 (1 VIII 1146); *Litopys rus'kyj za Ipats'kym spyskom*, przekł. i komentarze Leonid Machnovec', Kyïv 1989, s. 199 (1 VIII 1146); Dmitrij Don-skoj, *Spravočnik po genealogii Rjurikovičej*, č. 1 (*Seredina IX – načalo XIV v.*), Renn 1991, č. 1, s. 47 (1 VIII 1146); Leontij Vojtovyč, *Knjażeskie vladenija na Rusi: portrety elity*, Bila Cerkva 2006, s. 397 (30 VII lub 1 VIII 1146). Zaznaczam tylko, że prawdopodobniejszy i lepiej udokumentowany wydaje mi się pierwszy z wymienionych poglądów.

¹⁸ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 321. Należy zwrócić dla porządku uwagę, że źródło ruskie nazwało w tym opowiadaniu Piasta „Władysławem, zięciem Wsiewołoda”. Podejrzewam, że cały czas chodziło o przebywającego nieco wcześniej na Rusi Bolesława.

seniorem i jego synem a głową rodu Mściśławowiczów, skoro to właśnie Bolesław Wysoki miał udać się z ważną misją polityczną do Izjasława.

Powróćmy jednak do głównego wątku. Jak widać, w ciągu zaledwie trzech lat strony układające interesujący nas mariaż współdziałały w czterech wyprawach wojennych, a przecież mamy też dwa wypadki spotkań innych niż z powodów militarnych. Była to bardzo duża intensywność kontaktów. Warto przy okazji wspomnieć, że najwyraźniej relacji tych nie rozluźniła nawet sprawa okrutnej karni dokonanej z polecenia Władysława II na powinowatym księcia kijowskiego, Piotrze Włostowicu, który wraz z żoną i dziećmi, oślepiiony i pozbawiony języka, zbiegł na Ruś, o czym *Latopis kijowski* informuje pod 6653 r., przed wzmianką o ostatniej halickiej wyprawie Wsiewołoda, w której udział wziął również – jak wiemy – Bolesław Władysławowic¹⁹.

Opisane wyżej obustronnie intensywne i niezaprzeczalnie związane z istnieniem wzmocnionego matrymonialnie sojuszu politycznego relacje urwały się nagle i ostatecznie w 1146 r. Doskonale znamy powody tego stanu rzeczy. Z jednej strony, bezpośrednio po śmierci Wsiewołoda Olegowicza na Rusi rozgorzała walka o tron kijowski, w której naprzeciw siebie stanęły stronnictwa kierowane przez Izjasława Mściśławowicza i Igora Olegowicza²⁰. Zwycięstwo przypadło pierwszemu z wymienionych, związanemu narzeczeństwem syna z obozem juniorów. Co więcej, jego posiadłości (z przerwą na okres pomiędzy końcem 1142 a latem 1146 r.) graniczyły, w przeciwieństwie do włości Olegowiczów, z ziemiami polskimi. Z drugiej zaś strony, w tym samym 1146 r. synowie Bolesława Krzywoustego i Salomei zdołali wypędzić z kraju przyrodniego brata. Władysław II z wygnania miał już do Polski nie wrócić. Udało się to jego synowi Bolesławowi dopiero w 1163 r. W tym czasie jednak nie żyli już ani jego kijowski teść, ani też, według wszelkiego prawdopodobieństwa, Zwienisława²¹.

Pora na kilka słów podsumowania przedstawionych wyżej refleksji. Jak doskonale widać, mamy tutaj do czynienia z modelem bardzo intensywnych relacji związanych z zaistnieniem powinowactwa, szybko jednak zamkniętych poprzez całkowitą zmianę konfiguracji politycznej, której jednym z najistotniejszych elementów była zupełna utrata możliwości kontaktu i współdziałania między stronami. Długoletnia przerwa w stosunkach spowodowała, że interesujący nas mariaż nie przyniósł żadnych konsekwencji długoterminowych w sferze politycznej. Co się zaś tyczy spraw kulturowych, nader interesujące jest, że – jak wiemy – Bolesław zdecydował się nadać dwojgu swych dzieci z pierwszego małżeństwa imiona Olga i Jarosław²², należące niewątpliwie do antroponimikonu Rurykowiczów. Nie znamy powodów tej decyzji księcia śląskiego, lecz bez wątpienia może ona być

¹⁹ *Ibidem*, kol. 319.

²⁰ *Ibidem*, kol. 321–327 i dalej.

²¹ Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, s. 63 (według tego autora Zwienisława zmarła pomiędzy 1155 a 1163 r.).

²² Na temat Olgi i Jarosława Bolesławowiczów zob. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, s. 77–80.

interpretowana jako dowód wpływu ruskiej żony na męża. Bezpotomna śmierć wspomnianego Bolesławowica spowodowała jednak nieprzyjęcie się noszonego przez niego miana w praktyce imienniczej Piastów śląskich.

W kolejnej części tego szkicu istotna dygresja chronologiczna, a następnie kilka zapowiedzianych słów o sytuacji politycznej na Rusi w okresie rządów kijowskich Wsiewołoda Olegowicza (1139–1146).

Należy mianowicie najpierw stwierdzić, że m.in. z powodu uwzględniania omówionej wyżej kwestii rzekomego wysłania w 1141 r. Zwienisławy Wsiewołodówny do Polski spotykamy w literaturze genealogicznej różne rozwiązania terminu zawarcia interesującego nas mariażu. Umieszcza się go pod 1141 lub 1142 r., bardzo rzadko, wprost sporadycznie starając się datę tę uściślić²³. Tym-

²³ Michail P. P o g o d i n, *Izsljedowanija, zamječanija i lekcii o Russkoj istorii*, t. VI: *period udjel'nyj 1054–1240*, Moskwa 1855, s. 72 (1142 r.); Ivan L i n n i c e n k o, *Vzaimnyja otnošenija Rusi i Pol'si do poloviny XIV stoljetija*, č. 1: *Rus' i Pol'sa do konca XII vjeka*, Kiev 1884, s. 60 i przyp. 4 na s. 60–61 (rosyjski autor wypowiedział się w tej sprawie dość zawikłanie. Stwierdził, że w 1140 r. – według *Latopisu ipatiewskiego* w 1141 – doszło do zaręczyn córki Wsiewołoda z Bolesławem, a informacje latopisarskie podane pod 1141 i 1142 r. o jej wydaniu za polskiego księcia należy utożsamiać); Rafail V. Z o t o v, *O černigovskich knjaz'jach po Ljubeckomu sinodiku i o černigovskom knjažestvje v tatarskoe vremja*, Sankt Peterburg 1892, s. 268–269 (1141 r.); Bal z e r, *Genealogia Piastów*, s. 284 (umowa przedślubna w 1141, jej wykonanie w 1142 r.); Mychajło H r u š e v s' k y j, *Istorija Ukraïny – Rusy*, t. 2: *XI–XIII vik*, L'viv 1905 [reprint Kyiv 1992], przyp. 4 na s. 143 (1142 r.); de Baumgarten, *Généalogies et mariages*, tabl. IV (1141 r., z odwołaniem do Balzera i Grotefenda); Włodzimierz D w o r z a c z e k, *Genealogia*, Warszawa 1959, tabl. 5 (ok. 1142 r., jako Wiaczesława! W tabl. 29 poświęconej księżtom czernihowskim Zwienisławy nie odnajdujemy. Została ona najwyraźniej przez Dworzaczką przeoczona); Vladimir T. P a š u t o, *Vnešnaja politika Drevnej Rusi*, Moskwa 1968, s. 153 (1141 r.); Julius Forssman, *Die Beziehungen altrussischer Fürstengeschlechter zu Westeuropa*, Bern 1970, tabl. V (1141 r.); Z i e n t a r a, *Bolesław Wysoki*, s. 368 (1142 r.); J a s i Ń s k i, *Rodowód Piastów śląskich*, s. 63 (1142 r.); *Europäische Stammtafeln. Stammtafeln zur Geschichte der europäischen Staaten. Neue Folge*, opr. Detlev S c h w e n n i c k e, t. II, Marburg 1984, tabl. 131 (1142 r.); Aleksandr B. G o l o v k o [H o l o v k o], *Drevnjaja Rus' i Pol'sa v političeskich vzaimootnošenijach X-pervoj treti XIII vv.*, Kiev 1988, s. 74 (1142 r.); D o n s k o j, *Spravočnik*, č. 1, s. 65 (1141 r.); Martin D i m n i k, *The Dynasty of Chernigov 1054–1146*, Toronto 1994 (*Pontifical Institute of Mediaeval Studies. Studies and Texts*, 116), s. 383 (1141 lub 1142 r.); Andrzej M a r z e c, *Bolesław I Wysoki*, [w:] *Piastowie. Leksykon biograficzny*, Kraków 1999, s. 363 (1142 r.); Tomasz S a d o w s k i, *Poczet książąt Wrocławia*, Wrocław 1999, s. 12, 22 (1142 r.); T e g o w s k i, *Kontakty rodzinne*, s. 17 (1141/1142 r.); V o j t o v y c h, *Knjażeskie vladenija*, s. 401 (1142 r.); Aleksandr V. N a z a r e n k o, „Zelo nepodobno pravovernym”: *mežkonnefional'nye braki na Rusi v XI–XII vekach*, [w:] *Drevnjaja Rus' i Slavjane (istoriko-filologičeskie issledovanija)*, red. i d e m, Moskwa 2009 (= *Drevnejšie Gosudarstva Vostočnoj Evropy 2007 god*), s. 274 (1141 r.). Według Stanisława Zajączkowskiego Władysław doprowadził do ślubu Bolesława z córką Wsiewołoda jesienią 1141 r. (Stanisław Z a j ą c z k o w s k i, *Dawne ziemie łączycyka i sieradzka w połowie XII wieku*, „Roczniki Historyczne”, 29, 1963, s. 209). Gerard Labuda uznał z kolci, że do małżeństwa tej pary książęcej doszło latem 1142 r. (Gerard L a b u d a, *Zabiegi o utrzymanie jedności państwa polskiego w latach 1138–1146*, „Kwartalnik Historyczny”, 66, 1959, z. 4, s. 1155). Taki sam pogląd przyjął Karol Maleczyński (Karol M a l e c z y Ń s k i [rec.], *G. Labuda, Testament Bolesława Krzywoustego (Opuscula Casimiro Tymieniecki septuagenario dedicata [...])*; i d e m, *Zabiegi o utrzymanie jedności państwa polskiego [...]*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 16, 1961, nr 1, s. 111). Natomiast Janusz Bieniak twierdził, że Zwienisławę przysłano do Polski na dwór Piotra Włostowica w marcu lub kwietniu 1141 r., a do jej małżeństwa z Bolesławem

czasem działanie takie jest możliwe. Po pierwsze, mamy do czynienia z rokiem marcowym, co powoduje, że – nie biorąc pod uwagę na razie innych ewentualnych czynników – wydarzenia pod nim zapisane powinniśmy lokować między 1 III 1142 a 28 II 1143 r. Po drugie, istnieją argumenty dające możliwość zawężenia w ten sposób wstępnie określonego przedziału czasowego. Zaczniemy od stwierdzenia, że ogólnikowo wyznaczony na 1 III 1142 r. termin *post quem* potwierdza podana jako druga w artykule rocznym 6650 wzmianka o wysłaniu przez Wsiewołoda do Nowogrodu Wielkiego Światopełka Mścisławowicza. Jak wiarygodnie zaznacza lokalny latopis, wspomniany książę przybył do „Republiki św. Zofii” 19 IV 1142 r.²⁴ Następnie w *Latopisie kijowskim* znajdujemy obszernie opowiadanie o kilkuetapowym konflikcie między Wsiewołodem Olegowiczem i jego braćmi rodzonymi oraz stryjecznymi, którego podłożem było coraz widoczniejsze zbliżanie się księcia kijowskiego do Wiaczesława Włodzimierzowicza Monomachowicza i Mścisławowiczów. Niestety, w źródle nie ma czynników precyzyjnie datujących te wydarzenia poza ogólnikowymi określeniami „v to že ljeta”. Relacja jednak dość wyraźnie wskazuje, że musiały one trwać kilka miesięcy. Można powiedzieć, że jednym z efektów opisywanego konfliktu były zmiany obsady tronów. Wiaczesław za zgodą Wsiewołoda osiadł w Turowie, władzę w Perejasławiu Ruskim objął po stryju Izjasław Mścisławowicz, a we Włodzimierzu Wołyńskim zastąpił wuja Światosław Wsiewołodowicz, siedzący dotąd w Turowie²⁵. Dopiero teraz znajdujemy opatrzoną formułą chronologiczną „togo že ljeta” informację o oddaniu przez Wsiewołoda swej córki Zwienisławy w Lachy za Bolesława. Jako następna idzie zaś wiadomość o posłaniu „v tu že zimu” na pomoc Władysławowi II Wygnańcowi przez księcia kijowskiego posiłków na czele z synem Światosławem oraz Izjasławem Dawidowiczem i Włodzimierzem halickim²⁶.

Dodajmy w tym miejscu, że poszczególne etapy konfliktu między wspieranym przez Wiaczesława i Mścisławowiczów Wsiewołodem a jego bliskimi krewniakami z rodu Olegowiczów (Igorom i Światosławem Olegowiczami oraz Włodzimierzem i Izjasławem Dawidowiczami) pozwala, przynajmniej częściowo, ulokować

doszło pod koniec marcowego 1142/1143 r. (Bi en i a k, *Polska elita polityczna XII wieku*, cz. III B, s. 16). Niemieccy genealodzy, zajmujący się oddzielnie Piastami śląskimi, dziwnym trafem nie podali terminu pierwszego małżeństwa Bolesława Wysokiego, zob. Hermann Grotefend, *Stammtafeln der schlesischen Fürsten bis zum Jahre 1740*, Breslau 1889, tabl. I, s. 33; Konrad Wutke, *Stamm- und Übersichtstafeln der schlesischen Fürsten*, Breslau 1911, s. 3–4. Podobnie zresztą uczynili niektórzy polscy autorzy biogramów Bolesława Wysokiego, zob. np. Zygmunt Wojciechowski, *Bolesław z przydomkiem Wysoki (†1201)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. II, Kraków 1936, s. 263 (żona księcia nazwana została Wiaczesławą); Andrzej Wędzki, *Bolesław Wysoki (ok. 1127–1201)*, [w:] SSS, t. 1, red. Władysław Kowalenko, Gerard Labuda, Tadeusz Lehr-Spławiński, Wrocław-Warszawa-Kraków 1961, s. 148 (żona księcia nazwana została Wiaczesławą).

²⁴ *Novgorodskaja pervaja letopis' staršego i mladšego izvodov*, [w:] PSRL, t. 3, Moskwa 2000, s. 26, 212; Berežkov, *Chronologija*, s. 244; Valentin L. Janin, *Aktovyje pečati Drevnej Rusi X–XV vv.*, t. I: *Pečati X–načala XIII v.*, Moskwa 1970, s. 91.

²⁵ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 310–313.

²⁶ *Ibidem*, kol. 313.

w czasie relacja *Latopisu lawrentiewskiego*. Nas przy tym najbardziej interesować będzie, że same walki wymienionych Olegowiczów z Wiaczesławem pod Perejasławiem rozgrywały się najprawdopodobniej w czasie żniw i trwały dwa miesiące, Izjasław Mściśławowicz przybył do tegoż Perejasławia 1 I 6650 (1143) r., a przebywający w Turowie Światosław Wsiewołodowicz wówczas mógł przenieść się do Włodzimierza Wołyńskiego²⁷. Zaraz potem wspomniane źródło informuje o „zimowej” wyprawie wojsk ruskich, kierowanych przez Światosława Wsiewołodowicza, Izjasława Dawidowicza i Włodzimierza halickiego²⁸.

Przedstawione fakty pozwalają na sformułowanie następujących hipotez. Skoro w notce o wydaniu Zwienisławy nie użyto formuły wskazującej na zajście tego wydarzenia zimą, w przeciwieństwie do wiadomości o ruskiej wyprawie na pomoc Władysławowi II, to znaczy, że Wsiewołodówna wysłana została do Polski jeszcze przed zimą. Nie sądzę bowiem, by zastosowanie odmiennych określeń chronologicznych, w jednym wypadku ogólnego, w drugim szczegółowego, wskazującego na porę roku, było przypadkowe. Termin „zima” należy przy tym chyba – niestety – interpretować w kategoriach atmosferycznych, a nie kalendarzowych. Nie ma możliwości, by na podstawie relacji *Latopisu kijowskiego*, ani też innych źródeł, w sposób precyzyjny określić odległość czasową pomiędzy wyruszeniem do Polski Zwienisławy i, następnie, ruskich wojsk. To drugie wydarzenie (pochód na pomoc Władysławowi II) rozegrało się tymczasem zimą, jakiś czas po 1 I 1143 r.

Ostatecznie więc formułuję wniosek, że do małżeństwa Bolesława I Wysokiego z córką Wsiewołoda Olegowicza doszło między 1 marca a zimą (atmosferyczną) 1142 r., zdecydowanie bliżej terminu *ad quem*, a więc przypuszczalnie jesienią wspomnianego roku.

Pora, by przejść do ostatniego modułu tekstu, czyli wyjaśnienia sytuacji politycznej na Rusi w okresie kijowskich rządów Wsiewołoda Olegowicza (1139–1146)²⁹. Pewne informacje na ten temat zostały już przedstawione. Należy jednak je uzupełnić i usystematyzować.

²⁷ *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 310. Źródło wyraźnie wspomina, że napastnicy zniszczyli w czasie walk pod Perejasławiem „żito”, co można chyba rozumieć w tym wypadku jako plony (zob. Ismail I. Sreznovskij, *Materialy dlja Slovarja drevnerusskogo jazyka*, t. 1, Sanktpeterburg 1893 [reprint Moskva 2003], kol. 878–880; *Slovar' drevnerusskogo jazyka* (dalej: SDJa), t. 3, Moskva 1990, s. 266–267).

²⁸ *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 310.

²⁹ Co dość dziwne, problem ten nie został w sposób wyczerpujący omówiony, mimo istnienia wielu prac. Podobnie nie doczekał się rzetelnej biografii sam Wsiewołod Olegowicz, nierzadko oceniany bardzo negatywnie. Z literatury dotyczącej sytuacji politycznej na Rusi w latach 1139–1146 warto wspomnieć następujące przykładowe pozycje: Nikolaj M. Karamzin, *Istorija gosudarstva rossijskogo*, t. 2–3, Moskva 1991, s. 117–125; Petr Golubovskij, *Istorija Sjeverskoj zemli do poloviny XIV stoljetija*, Kiev 1881, s. 112–121; Dmitrij I. Bagal'ej, *Istorija Sjeverskoj zemli do poloviny XIV st.*, Kiev 1882, s. 192–197; Hruševs'kyj, *Istorija Ukrainy – Rusy*, t. 2, s. 138–146; Vladimir V. Mavrodin, *Očerki istorii levoberežnoj Ukrainy (s davnějších vremen do vtoroj poloviny XIV veka)*, Sankt-Peterburg 2002, s. 274–281; Kijas, *Wsiewołod Cyryl*, s. 624–625; Petr P. Tołočko, *Drevnjaja Rus'. Očerki social'no-političeskiej istorii*, Kiev 1987, s. 119–123; Dimnik, *The Dynasty of Chernigov 1054–1146*, s. 349–415 (jest to chyba najdokładniejsze, rzetelne opracowanie panowania

Zacznijmy przegląd wydarzeń od zaznaczenia, że Wsiewołod Olegowicz, dysponujący posiłkami od brata Światosława oraz od Włodzimierza Dawidowicza, 4 III 1139 r. podszedł z Wyszogrodu pod Kijów z zamiarem jego opanowania. Na wieść o tym następca zmarłego 18 lutego tego roku Jaropełka Włodzimierzowicza (Monomachowicza), jego młodszy brat Wiaczesław, siedzący na tronie kijowskim od 22 lutego, korzystając z pośrednictwa metropolity, obiecał Wsiewołodowi dobrowolne ustąpienie, co też się stało. Wiaczesław wyjechał do swego Turowa, a 5 marca do Kijowa wkroczył Wsiewołod³⁰. Jak widać, obyło się wówczas bez walk. Niedługo później do nowego księcia kijowskiego zwrócił się jego brat, Igor, prosząc o przekazanie Czernihowa, co miał według słów latopisarza obiecane już dawno. Wsiewołod jednak odmówił, przekazując władzę nad głównym grodem ojcowizny Włodzimierzowi Dawidowiczowi³¹. Decyzja ta zapoczątkowała konflikt w łonie Olegowiczów, czasami przybierający nawet postać działań zbrojnych. Następnie, jeszcze tego samego – jak zaznacza źródło – roku, księżę kijowski wysłał posłów do Włodzimierzowiczów (Monomachowiczów) i Mściśławowiczów³², ofiarując im pokój³³. Oni jednak odmówili i zaczęli się porozumiewać między sobą, chcąc ruszyć na Kijów. Wsiewołod uprzedził te działania. Zmontował koalicję składającą się z sił swych krewniaków Olegowiczów oraz ksiąząt z halickiej linii Rurykowiczów (Iwana Wasylkowicza i Włodzimierza Wołodariowicza), a także Połowców i Lachów³⁴. Jak zaznacza *Latopis kijowski*, chciał „sam [...] zemlju vsju derżati”, przy czym według tego źródła Izjasław Mściśławowicz miał być pozbawiony Włodzimierza Wołyńskiego, a jego brat Rościsław – Smoleńska³⁵. Skala zaplanowanych operacji wojskowych była imponująca. Zaatakowani zostali, zapewne mniej więcej w tym samym czasie, Andrzej Włodzimierzowicz siedzący w Perejasławiu Ruskim, Izjasław Mściśławowicz we Włodzimierzu Wołyńskim i wreszcie księstwo turowskie Wiaczesława Włodzimierzowicza. Wydarzenia te, jak na to wskazuje relacja *Latopisu lawrentiewskiego*, rozgrywały się latem 1139 r. Źródło to opowiada, że właściwie już po zakończeniu oblężenia Perejasławia przez Wsiewołoda i jego sojuszników, ale jeszcze przed zawarciem porozumienia poko-

Wsiewołoda). Niestety, problemy polityczne znalazły się niemal całkowicie poza zasięgiem zainteresowań autora stosunkowo niedawno wydanego (a powstałego w 1976 r. jako dysertacja kandydacka) monograficznego opracowania poświęconego średniowiecznej Czernihowszczyźnie (Aleksiej K. Zajcew, *Černigovskoe knjažestvo X–XIII vv. Izbrannye trudy*, Moskwa 2009, s. 7–188).

³⁰ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 302–303; *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 307. Wsiewołod wszedł w konflikt z Monomachowiczami już wcześniej (zob. *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 295: pod 6643 r.). Nie jest to jednak przedmiotem naszych zainteresowań.

³¹ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 303.

³² Wymowne jest to odrębne potraktowanie obu gałęzi potomstwa Włodzimierza Monomacha. Identyczne wyróżnienie obu linii Rurykowiczów znajdujemy w *Latopisie lawrentiewskim* (*Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 307). Prawda, że w innym miejscu *Latopisu kijowskiego* synowie Mściśława nazwani są „Włodzimierzowym plemieniem” (*Ipat'evskaja letopis'*, kol. 308).

³³ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 304.

³⁴ *Ibidem*, kol. 304–306.

³⁵ *Ibidem*, kol. 304.

jowego, w nocy 1 września tego roku spłonął z nieznanych przyczyn perejasławski gród. To jest niepodważalna wskazówka datująca omawianą część kampanii. Dodam, że ten sam zabytek dziejopisarstwa wspomina o wyprawie Olegowiczów na Wołyń przed wydarzeniami, które rozegrały się pod Perejasławiem³⁶. Tymczasem *Latopis kijowski* ma relację bardziej zawiłą. Można ją jednak ostatecznie zrozumieć w następujący sposób. Wsiewołod posłał przeciw Izjasławowi i Wiaczesławowi przed 1 IX 1139 r. wojska, które dotarły do Horynki i zawróciły. Następnie, mniej więcej w czasie zawierania pokoju perejasławskiego, a może nawet nieco później, Iwan Wasylkowicz i Włodzimierz Wołodariewicz z pomocą Izjasława Dawidowicza zaatakowali znów Wołyń. W tym samym ustępie znajdujemy też szczególnie interesujące z perspektywy relacji polsko-ruskich słowa „i vzvratitis opjat’ Ljachov že, Volodimjerskuju volost’ [wojowali]”³⁷. Wygląda więc na to, że posiłki polskie w ciągu krótkiego czasu (niedługo przed 1 IX 1139 r. i niedługo po tej dacie) dwukrotnie pustoszyły księstwo włodzimierskie, wspierając Wsiewołoda Olegowicza.

Powróćmy jednak do głównego wątku tego modułu. Niespokojnie było również latem 1139 r. na północy. Do Smoleńska przybył przed 1 września tego roku Jerzy Dołgoruki i bezskutecznie namawiał nowogrodzian, u których na tronie siedział wówczas jego syn Rościsław, do wzięcia udziału w wyprawie na Wsiewołoda. Nowogrodzianie tego wezwania jednak nie posłuchali, wprost przeciwnie, wygnali od siebie Juriewicza. Stało się to 1 września, a pozbawiony władzy książecz udał się do ojca do Smoleńska. Rozgniewany Jerzy nakazał odwrót. W jego trakcie zdobył Nowy Targ (Torżek). Tymczasem mieszkańcy „Republiki św. Zofii” wysłali do Kijowa poselstwo z prośbą o przysłanie im Światosława Olegowicza, co też się stało. Przybył on do Nowogrodu 25 XII 1139 r.³⁸

Szybko jednak konflikt między Olegowiczami wspieranymi przez książąt haliczkich, Połowców i Polaków a – jak zobaczymy – większością Monomachowiczów oraz już wówczas traktowanych przez źródła ruskie oddzielnie Mścisławowiczów wygasł. Sprzyjała temu ugodowa postawa części uczestników walk. Bez wątpienia wciąż jeszcze w 1139 r., zapewne wczesną jesienią, po drugim najeździe na Wołyń, do Wsiewołoda wysłali posłów z propozycją zakończenia wojny Wiaczesław Włodzimierzowicz i Izjasław Mścisławowicz. Mimo początkowych wahań Olegowicz w końcu zdecydował się na pokój, który potwierdzono przysięgą krzyżową³⁹. Niedługo później mamy świadectwo współdziałania Wsiewołoda z Andrzejem Włodzimierzowiczem Monomachowiczem. Obaj książęta przypuszczalnie już w następnym, 6648 r. (zapewne jeszcze w jego początkach, niedługo po 1 III

³⁶ *Lavrent’evskaja letopis’*, kol. 307–308.

³⁷ *Ipat’evskaja letopis’*, kol. 306. O znaczeniu słowa „opjat’” zob. Izmail I. Sreznjevskij, *Materialy*, t. 2, Sanktpeterburg 1902 [reprint Moskva 2003], kol. 702–703; SDJa, t. 6, Moskva 2000, s. 150–151.

³⁸ *Novgorodskaja pervaja letopis’*, s. 25, 211.

³⁹ *Ipat’evskaja letopis’*, kol. 306.

1140 r.) zawarli w Malutinie porozumienie z Połowcami⁴⁰. Nie wygasł natomiast konflikt między Wsiewołodem i Jerzym Dołgorukim. Jego podstawą były roszczenia obu stron do sprawowania władzy nad Nowogrodem. Tak więc po wypędzeniu w początkach 1141 r. Światosława Olegowicza i po dziewięciomiesięcznym okresie pozostawania bez księcia nowogrodzianie przywieśli do siebie 26 listopada tego roku Roścysława Juriewicza⁴¹. Władca Kijowa odpowiedział najpierw zajęciem Gródka Osterskiego, a w późniejszym czasie, zapewne już zimą 1141/1142 r. (po 22 I 1142 r.), spustoszeniem posiadłości Jerzego⁴².

W tym miejscu warto przypomnieć, że do wielkiego grodu nad Wołchowem wysuwali również pretensje mający tam dobre notowania Mścisławowicze. W okresie sporu między nowogrodzianami a Wsiewołodem pierwsi z wymienionych bezskutecznie prosili księcia kijowskiego o przysłanie im któregoś z synów Mścisława. Efektem tych zabiegów było właśnie zawarte pomiędzy kwietniem a listopadem 1141 r. porozumienie, w myśl którego Wsiewołod przekazywał szwagrom Brześć, domagając się, by nie wysuwali roszczeń do „Republiki św. Zofii”. Jednak już niedługo później, w obliczu sytuacji zmienionej zajęciem Nowogrodu przez Juriewicza, książe kijowski uległ namowom swej żony, proszonej z kolei przez brata, Izjasława Mścisławowicza. Zapadła decyzja o wysłaniu nad Wołchow Światopełka Mścisławowicza⁴³. Książe prowadzący uwięzionych wcześniej przez Wsiewołoda nowogrodzian dotarł do swego nowego władztwa 19 IV 1142 r. Ujętego wcześniej Roścysława odesłano zaś do ojca⁴⁴.

Tymczasem na południu Rusi zachodziły poważne zmiany, wymagające ustosunkowania się do nich wszystkich znaczniejszych graczy politycznych. Najpierw, być może jeszcze w 1140 lub też w 1141 r., nastąpił zgon Iwana Wasylkowicza⁴⁵. Władzę nad dotąd podzielonym na dwie części księstwem objął brat stryjeczny zmarłego, Włodzimierz Wołodariwicz. W ten sposób powstał silny organizm państwowy, który z czasem zaczął przysparzać Wsiewołodowi Olegowiczowi znacznych problemów. Niepokoje budziły także spory wśród najbliższej rodziny.

⁴⁰ O tym ważnym z perspektywy datowania przybycia do Polski Wsiewołodówny utożsamianej przeze mnie z Wierchusławą, córką Wsiewołoda Mścisławowicza, wydaną za Bolesława Kędzierzawego, informuje *Latopis kijowski* w końcu artykułu rocznego 6648, czyli 1140/41 (*Ipat'evskaja letopis'*, kol. 308), *Latopis lawrentiewski* zaś w końcu artykułu roku 6647, czyli 1139/40 (*Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 308). Kontekst wydarzeń wyraźnie wskazuje na prawidłowość datacji drugiego do porozumienia perejasławskiego). Por. Березков, *Chronologija*, s. 56–58, 138–139, 233, 236, który twierdził, że do zjazdu w Malutinie doszło jednak w końcu marcowego 6648 (1140/41) r. Nie miejsce tu, by szczegółowo wchodzić w rozważanie datacji przyjazdu do Polski tej „Wsiewołodówny”, lecz wypada przynajmniej zaznaczyć, że powyższe wnioskowanie pozwala umieścić ten fakt pod 1140 r.

⁴¹ *Novgorodskaja pervaja letopis'*, s. 26, 211–212.

⁴² *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 308–309; *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 309.

⁴³ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 308–309.

⁴⁴ *Novgorodskaja pervaja letopis'*, s. 26, 212.

⁴⁵ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 308. Nie wchodzę w tym miejscu w szczegółowe rozpatrywanie terminu śmierci księcia. Nie jest to z perspektywy naszego tekstu istotne.

Zapewne w początkach 1142 r. (niewykluczone nawet, że po 22 stycznia) rodzony brat księcia kijowskiego, Igor, wyprawił się na siedzącego w Czernihowie od 1139 r. Włodzimierza Dawidowicza. Krewniacy jednak szybko porozumieli się⁴⁶, choć warunków umowy nie znamy. Z kolei 22 I 1142 r. zmarł książę perejasławski Andrzej Włodzimierzowicz⁴⁷. Zaistniała więc potrzeba obsadzenia tego ważnego tronu. Wsiewołod zdecydował, by posłać tam Wiaczesława Włodzimierzowicza. Potwierdził też panowanie nad Włodzimierzem Wołyńskim Izjasława, swemu zaś synowi Światosławowi dał Turów⁴⁸. Decyzja władcy Kijowa wywołała rozgoryczenie jego najbliższych krewniaków. Zaczęli mu wyrzucać, że daje włości synowi, a nie braciom. Nie pomogły próby polubownego zażegnania konfliktu i ofiarowanie Igorowi oraz Światosławowi Brześcia (pewnie odstąpionego za Nowogród przez Mściśławowiczów), Drohiczyna, Czartoryska i Klecka. Bracia wyraźnie stwierdzili, że chcą udziału na Czernihowszczyźnie (i Nowogródzczyźnie Siewierskiej), a na to Wsiewołod nie chciał przystać. Młodszy Olegowicze porozumieli się więc z Włodzimierzem i Izjasławem Dawidowiczami. Wspólnie ruszyli na siedzącego w Perejasławiu Wiaczesława Włodzimierzowicza. Na wieść o tym Wsiewołod wysłał na pomoc Wiaczesławowi Pieczyngów. Z odsieczą stryjowi ruszył również Izjasław. Udało mu się najeźdźców pokonać i zmusić do odstąpienia. Następnie wyprawił się na ich posiadłości, pustosząc okolice nad Desną i dochodząc pod Czernihów. Równocześnie Rościsław Mściśławowicz, który spieszył ze swym pułkiem ze Smoleńska, zaatakował i spustoszył rejon Homla. Młodszy Olegowicze i Dawidowicze nie dali jednak za wygraną. Ponownie uderzyli na Perejasław, jednak po trzech dniach, niczego nie osiągnąwszy, wycofali się. Teraz do konfliktu włączył się Wsiewołod. Wysłał jako mediatora do swych braci Światoszę Dawidowicza, prosząc ich, by nie walczyli z Mściśławowiczami, i znów ofiarowując im grody. Jednocześnie książę kijowski zaczął starania, by rozerwać sojusz Igora i Światosława z Dawidowiczami. Działania te zakończyły się sukcesem. Malkontenci zostali nadzieleni. Dawidowicze dostali Brześć, Drohiczyn, Wżycz i Ormiń, Igor otrzymał Gorodziec, Juriew i Rohaczów, a Światosław Kleck i Czartorysk⁴⁹. Jakiś czas

⁴⁶ *Ibidem*, kol. 309. Wiadomość o najeździe Igora na Czernihów podana jest po wzmiance o śmierci 22 stycznia tego samego roku Andrzeja Włodzimierzowicza. Ta partia *Latopisu kijowskiego* ma jednak fatalnie zaplątaną chronologię.

⁴⁷ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 309; *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 309.

⁴⁸ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 310. Relacja źródła jest dość dziwna. Pada określenie: „da Izjaslawu Volodimer”, sugerujące, jakby najstarszy Mściśławowicz w grodzie tym wcześniej nie siedział. Pamiętajmy jednak, że w 1139 r. Wsiewołod nie zdołał wyprzeć stamtąd szwagra. Zapewne w grę wchodzi więc potwierdzenie władzy. Należy też zwrócić uwagę na stwierdzenie *Latopisu lawrentiewskiego*, że Wsiewołod ponownie uładził się z szurynami, dając im Nowogród (*Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 309). Co to jednak znaczy? Przecież żadnego konfliktu między stronami źródła nie notują. Może powstały jakieś kontrowersje związane z obsadą Perejasławia po śmierci Andrzeja? Jak wiemy, zostały one rozwiązane po myśli Mściśławowiczów. Zasiadł tam z woli Wsiewołoda ich stryj Wiaczesław.

⁴⁹ Całość tego konfliktu opisuje ze szczegółami *Latopis kijowski (Ipat'evskaja letopis')*, kol. 310–312. Zwiążą relację o wydarzeniach, jednak zawierającą ważne, oryginalne informacje, m.in. chronologiczne, podaje *Latopis lawrentiewski (Lavrent'evskaja letopis')*, kol. 310.

później, zapewne późną jesienią 1142 r., Wiaczesław – jak wiemy – zrezygnował za zgodą Wsiewołoda z Perejasławia na rzecz Izjasława Mścisławowicza, co wywołało znaną nam roszadę tronów, która wzbudziła kolejną falę gniewu u Olegowiczów. Zaczęli oni zarzucać bratu, że ich wysłał na peryferia, a sam przyjaźni się ze szwagrami, osadzając ich wokół Kijowa. Zaproponowali, aby wspólnie wyprawić się na Mścisławowiczów. Spotkali się jednak ze zdecydowaną odmową⁵⁰. Dokładnie w tym miejscu znajdujemy w *Latopisie kijowskim* informację o wydaniu Zwienisławy za Bolesława. Widać więc – jak sądzę – wyraźnie okoliczności polityczne, w jakich związek ten był zawierany. Mimo pewnych problemów z braćmi i wrogości ze strony Jerzego Dołgorukiego, która jednak w owym czasie nie zamieniała się w czyn, Wsiewołod mógł zdecydowanie uznawać się za hegemonia Rusi. Co ważne, w budowanym przez niego systemie istotną rolę odgrywały dobre relacje z Mścisławowiczami i Wiaczesławem Włodzimierzowiczem. Ten stan rzeczy potwierdza również znana nam wzmianka o wysłaniu pomocy Władysławowi II. Podkreślmy, że na czele posiłków ruskich stali Światosław Wsiewołodowicz, Izjasław Dawidowicz i Włodzimierz Wołodariwicz. Wymowne są tutaj szczególnie dwie rzeczy. Po pierwsze, fakt uczestnictwa księcia halickiego, co świadczy, że pozostawał on wówczas w dobrych relacjach z Kijowem. Po drugie, brak informacji o wsparciu ze strony Mścisławowiczów. To z kolei można interpretować jako dowód na ich niechęć wobec angażowania się przeciw polskim juniorom. Co zaś mogło wywołać taką postawę? Oczywiście istnienie związków powinowactwa, tzn. sfinalizowanego niedawno (w 1140 r.) małżeństwa Bolesława Kędzierzawego i narzeczeństwa Agnieszki Bolesławówny z Mścisławem Izjasławowiczem, omówionego w Łęczycy w początku 1141 r. Paradoksalnie taki stan rzeczy mógł być jak najbardziej na rękę Wsiewołodowi, który mając za pośrednictwem lojalnych, choć oczywiście niezapominających o zabezpieczeniu swoich interesów Mścisławowiczów wpływ na juniorów⁵¹, jednocześnie pozostawał w dobrych relacjach z Władysławem II. Mógł więc kontrolować sytuację u znaczącego sąsiada, który potrafił wcześniej sprawić Rusi wiele kłopotów.

Powróćmy jednak do wydarzeń zachodzących we władztwach Rurykowiczów. W 1143 r., raczej przed zimą, książę kijowski ożenił swego pierworodnego Światosława z córką Wasylka połockiego⁵². Był to zapewne ruch w stronę rozszerzenia swych wpływów na pozostającą dotąd na uboczu rozgrywek politycznych Połoczyznę. Trudno odpowiedzieć na pytanie, czy reakcją na ten krok, związaną z obawą przed mogącym przynieść marginalizację pozostałym odgałęzieniom rodu dalszym wzrostem wpływów, nie była przypadkiem podróż Izjasława Mścisławowicza

⁵⁰ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 312–313.

⁵¹ Pamiętajmy jeszcze o jednym, z reguły niezauważanym aspekcie relacji dynastycznych pomiędzy Wsiewołodem Olegowiczem i polskimi juniorami. Przecież Wierchusława była też jego krewniaczką (w stopniu trzecim dotykającym drugiego) jako wnuczka bliskiego przecież księciu kijowskiemu (zob. choćby wyżej oraz np. de Baumgarten, *Généalogies et mariages*, tabl. IV–V) Światoszy Dawidowicza.

⁵² *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 313; *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 310.

do Jerzego Dołgorukiego do Suzdala z nieudaną próbą porozumienia⁵³, a następnie odwiedzenie przez księcia włodzimierskiego Roścysława smoleńskiego i siedzącego w Nowogrodzie Światopełka. Domyślam się, że bracia zastanawiali się nad postawą wobec stałego wzmacniania się pozycji kijowskiego szwagra. W końcu jednak podjęli chyba decyzję, by trzymać się sojuszu z nim, jednocześnie starając się wzmacniać własne siły. Tak interpretuję fakt, że już w 1144 r., między 1 marca a kwietniem tego roku, Izjasław również zdecydował się na wejście w parantele z Wsiesławowiczami. Wydał mianowicie – jak opowiada *Latopis kijowski* – swą córkę do Połocka za Rogwołoda Borysowicza. Co ciekawe, na wesele młodej pary przybył z Kijowa Wsiewołod wraz z żoną i „wszystkimi bojarami”⁵⁴. Można chyba nazwać tę sytuację zręcznym połączeniem harmonii rodzinnej i kontroli. W każdym razie stosunki między Wsiewołodem a Mścisławowiczami były w tym czasie ogólnie dobre, co wyraźnie ukazują wydarzenia rozgrywające się właściwie zaraz po wspomnianym weselu. Otóż, jak wspomina *Latopis lawrentiewski*, jego uczestnicy rozjechali się, ale tylko po to, by przygotować się do zbrojnej wyprawy na Włodzimierza Wołodariewicza⁵⁵. Okoliczności rozpoczęcia się tego konfliktu naświetla z kolei *Latopis kijowski*. Źródło informuje, że do zerwania między Wsiewołodem a księciem halickim doszło po tym, jak pierwszy z wymienionych osadził syna we Włodzimierzu Wołyńskim, czyli – uwzględniając jeszcze czas wyprawy na ziemię polskie z początku 1143 r., w której udział wzięli zarówno Światosław, jak i Włodzimierz – najwcześniej na wiosnę wspomnianego roku. Strony miały zacząć szukać wzajemnych przewinień, a w końcu Włodzimierz odesłał Wsiewołodowi krzyżową gramotę. Oznaczało to wojnę. Książę kijowski zebrał potężną koalicję, w skład której weszli Igor i Światosław Olegowicze, Włodzimierz Dawidowicz (czernihowski), Wiaczesław Włodzimierzowicz (Monomachowicz turowski), Izjasław (perejasławski) i Rościsław (smoleński) Mścisławowicze, Światosław Wsiewołodowicz (włodzimiersko-wołyński), Borys i Gleb Wsiewołodkowicze (grodzieńscy), Rościsław Glebowicz (włość nieznana, zapewne reprezentant połockich Wsiesławowiczów⁵⁶) oraz Władysław II, a także Połowcy. Dysponujący według wszelkiego prawdopodobieństwa znaczną przewagą liczebną i skutecznie manewrujący sojusznicy zablokowali pod Zwienigrodem (Dźwinogrodem) oddziały Włodzimierza i wspierających go Węgrów, odcinając im drogę do Halicza. Książę w obliczu nieuchronnej klęski ukorzył się przed Wsiewołodem, co ze sporą dozą ironii wobec przegranego opisał *Latopis kijowski*, zaznaczając, że najpierw

⁵³ Już Nikołaj Karamzin wysunął przypuszczenie, że Izjasławowi mogło chodzić o porozumienie stryja z Wsiewołodem Olegowiczem (K a r a m z i n, *Istorija gosudarstva rossijskiego*, t. 2–3, s. 144). Nie jest to rozwiązanie nieprawdopodobne, choć – z drugiej strony – czy Izjasławowi po prostu nie chodziło o polepszenie swoich relacji z Jerzym?

⁵⁴ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 314; *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 311. Co do tego małżeństwa zob. Dąbrowski, *Genealogia Mścisławowiczów*, s. 212–213.

⁵⁵ *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 311.

⁵⁶ Na temat tego księcia zob. np. R a p o v, *Knjażeskie vladenija*, s. 57–58. Innego żyjącego w tym czasie Rurykowicza noszącego takie imię i otczestwo nie znam.

dużo mówił, a potem dużo zapłacił. Suma dani wyniosła konkretnie 1400 grzywien srebra. Wsiewołod zdobył – jak podkreśliło źródło – nie zatrzymał w całości dla siebie, lecz rozdał między uczestników wyprawy⁵⁷. Opisywane wydarzenia rozegrały się najpewniej w kwietniu i/lub maju 1144 r.⁵⁸ Zestaw uczestników akcji zbrojnej oraz jej rezultaty dobrze pokazują zarówno realną ówczesną pozycję władcy Kijowa, jak i układ sojuszy. Świetnie ukazuje to również inna wiadomość pomieszczona w *Latopisie kijowskim* pod tym samym 6652 r. Dowiadujemy się z niej, że zimą tego roku Wsiewołod, w ciągu jednego tygodnia, wydał za żonę dwie córki Wsiewołodka Dawidowicza grodzieńskiego. Jedna z nich wyszła za Włodzimierza Dawidowicza czernihowskiego, druga zaś za Jerzego Jarosławowicza (ówczesna włość nieznana)⁵⁹.

W drugiej połowie stycznia 1145 r. doszło do buntu przeciw Włodzimierzowi Wołodariewiczowi. Haliczanie zaprosili na tron księcia zwienugradzkiego Iwana Rościsławowicza. Po trzech tygodniach walk, 18 lutego, Iwan utracił władzę nad Haliczem, który bronił się jeszcze przed Włodzimierzem do 25 lutego. Tymczasem, co nader wymowne, niefortunny pretendent zbiegł do Kijowa⁶⁰.

Zapewne w drugiej połowie maja 1145 r.⁶¹, najwyraźniej chory i przeczuwający rychły zgon Wsiewołod wezwał do siebie ważniejszych krewniaków i powinowatych w celu przedstawienia im decyzji co do sukcesji. Zebranych (Światosławowi Olegowiczowi, Włodzimierzowi i Izjasławowi Dawidowiczom oraz Izjasławowi Mścisławowiczowi) nakazał całować krzyż, że zaakceptują objęcie władzy nad Kijowem przez Igora Olegowicza. Tak się też stało, chociaż z relacji źródła można wyczytać niechęć Izjasława Mścisławowicza wobec złożenia takiej obietnicy⁶². Cóż, Mścisławowicze mieli z pewnością swoje plany na przyszłość, ale póki żył szwagier, zachowywali wobec niego lojalność.

Podczas zjazdu kijowskiego Wsiewołod oznajmił, że wzywa go na pomoc przeciw braciom Władysław II. Zdecydowano, że na czele wyprawy stanie Igor

⁵⁷ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 315–316. Podaną w *Latopisie kijowskim* relację z wyprawy halickiej znakomicie uzupełnia zawierający inne szczegóły przekaz *Latopisu lawrentiewskiego* (*Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 311–312). Źródło to m.in. pomniejsza wielkość okupu do 1200 grzywien srebra. Nie wchodzi przy tym w kwestię, kto lepiej zapamiętał i przekazał takie drobiazgi.

⁵⁸ Pod 6652 r. zapisana jest w *Latopisie kijowskim* informacja, że 9 czerwca tego roku Wsiewołod ufundował w Kaniowie cerkiew św. Jerzego (*Ipat'evskaja letopis'*, kol. 317). Mimo pewnych wątpliwości co do odczytania daty rocznej tego aktu (jest on opisany po wydarzeniach rozgrywających się niewątpliwie zimą kończąca 1144 r.) można przyjąć, że chodzi jednak o fundację dokonaną niedługo po powrocie ze zwycięskiej wyprawy na Halicz. Potwierdza to przypuszczenie informacja *Latopisu lawrentiewskiego* (*Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 312).

⁵⁹ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 317.

⁶⁰ *Ibidem*, kol. 316–317. Co do datacji zob. *Litopys rus'kyj*, s. 197.

⁶¹ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 317. Na uściślenie terminu wydarzenia pozwala informacja, że doszło do niego w czasie, gdy pojawiła się kometa. Jej peryhelium przypadło na 29 IV 1145 r., a od 14 maja tego roku widoczna była na zachodzie nieboskłonu (Danil O. Svjatskij, *Astronomija Drevnej Rusi. S Katalogom astronomičeskich izvestij v Russkich letopisjach, sostavlennym M.L. Gorodeckim*, Moskva 2007, s. 181).

⁶² *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 318.

Olegowicz. Wraz z nim ruszył jego brat Światosław i Włodzimierz Dawidowicz. Izjasław Mścisławowicz – jak powiada źródło – rozchorował się i nie poszedł. Był to najpewniej wybieg. Ukazuje on doskonale postawę lidera Mścisławowiczów, konsekwentnie utrzymującego dobre relacje ze szwagrem, ale też dbającego o partykularne interesy swoje i swoich braci. Moim zdaniem jest to też kolejny dowód na istnienie specjalnych związków między Izjasławem a polskimi juniorami, za czym stało porozumienie matrymonialne zawarte w początkach 1141 r. w Łęczycy.

W każdym razie wojska ruskie, do których dołączył jeszcze Światosław Wsiewołodowicz z Włodzimierza Wołyńskiego, najwcześniej w końcu czerwca 1145 r. wkroczyły na ziemie polskie. Relacjonować dokładnie przebiegu i skutków tej szeroko omawianej w literaturze akcji zbrojnej nie będziemy, poza stwierdzeniem, że przyniosła ona Rusinom duże korzyści. Nie dość, że zdobyli spore łupy, to jeszcze juniorzy odstąpili Igorowi i jego braciom Wiznę⁶³.

Już w następnym roku doszło do kolejnego konfliktu Wsiewołoda z Włodzimierzem halickim. Zdaje się, że zaczął go drugi z wymienionych Rurykowiczów, zdobywając Pryłuk. W odwecie książę kijowski osobiście wyruszył na posiadłości swego wroga. Towarzyszyli mu – według nieco różniących się relacji latopisarskich – Igor Olegowicz, Włodzimierz i Izjasław Dawidowicze, Wiaczesław Włodzimierzowicz, Izjasław i Rościsław Mścisławowicze, Światosław Wsiewołodowicz, pomoc polska na czele z Bolesławem Wysokim, „wszyscy” Połowcy i wreszcie posiłki z Nowogrodu Wielkiego prowadzone przez wojewodę Nerewina⁶⁴. Wyprawa z pewnością nie rozpoczęła się w „Boriš den”, czyli 24 VII 1146 r., jak to sugeruje zapis *Latopisu lawrentiewskiego*. Raczej wówczas się skończyła, a zaczęła – w fatalnych warunkach atmosferycznych, przy padającym naprzemiennie deszczu i śniegu – trudno powiedzieć dokładnie, kiedy⁶⁵. Wsiewołod, mimo zgromadzenia znacznych sił, nie odniósł sukcesu. Wojska bezskutecznie szturmowały Zwienigród. Nie zdobyto też żadnego innego halickiego grodu. Rezultaty kampanii były więc zdecydowanie gorsze niż wyprawy sprzed dwóch lat.

Wsiewołod wrócił do siebie ciężko chory. Zatrzymał się w podkijowskim Wyszogrodzie. Przeczuwając śmierć, wezwał przed swe oblicze wyznaczonego na następcę rok wcześniej Igora, posłał też do sygnatariuszy umowy sukcesyjnej. Jak wiemy, do Izjasława Mścisławowicza udał się Bolesław Wysoki, a do Dawidowiczów bojar Mirosław Andrejewicz.

Trudno stwierdzić, czy umierający władca doczekał powrotu wysłanników. Jego śmierć przyniosła natychmiastową zmianę stanowiska Mścisławowiczów, rozpoczynając ciężką i długotrwałą wojnę o tron kijowski, do której oprócz Izja-

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*, kol. 319; *Lavrent'evskaja letopis'*, kol. 312–313; *Novgorodskaja pervaja letopis'*, s. 27, 213.

⁶⁵ *Ipat'evskaja letopis'*, kol. 319–320. Śnieg był wspomniany jako zjawisko niezwykle o tej porze roku. Może więc chodzi o maj, kiedy to (konkretnie 2. dnia miesiąca) wypadło święto przeniesienia relikwii Borysa i Gleba? Wyprawa nie trwała, co widać z relacji, zbyt długo.

sława i Olegowiczów szybko włączył się jako kolejny kandydat Jerzy Dołgoruki. Omówienie tej kwestii wykracza jednak poza ramy pracy.

Konkluzja przedstawionego przeglądu wydarzeń jest następująca. Po pierwsze, należy już w 1139 r. traktować Monomachowiczów (synów Włodzimierza Monomachowicza, oprócz Mściśława, i ich potomstwo) rozdzielnie od Mściśławowiczów (synów Mściśława Włodzimierzowicza), bo tak czyniły – choć nie do końca konsekwentnie – ruskie źródła. Jedynie w 1139 r. i to nawet nie do jego końca Monomachowicze i Mściśławowicze zgodnie współpracowali ze sobą przeciw Wsiewłodowi kijowskiemu i innym Olegowiczom oraz ich sojusznikom. Jeszcze w tym roku doszło jednak do porozumienia między stronami konfliktu, z którego wyłączony był Jerzy Dołgoruki. W późniejszym czasie podział na obozy wśród Rurykowiczów był dynamicznie zmienny i znacznie bardziej złożony, niż to się przyjmuje w literaturze polskiej. Można jednak przy tym zauważyć pewne prawidłowości. Otóż stałym punktem układu sił było coraz bardziej zacieśniające się współdziałanie Wsiewłoda Olegowicza z Wiaczesławem i Andrzejem Włodzimierzowiczami (Monomachowiczami) oraz Izjasławem, Rościsławem i Światopełkiem Mściśławowiczami. Należy przy tym szczególnie podkreślić, że Mściśławowicze prawdopodobnie od momentu zawarcia ugody ze szwagrem w 1139 r., z pewnością zaś od 1141 r. (o roku 1140 nie mamy żadnych wiadomości) pozostawali z nim w dobrych stosunkach, nie rezygnując jednak z zabezpieczania swych partykularnych interesów. Z Monomachowiczów tylko Jerzy Dołgoruki czynnie przeciwstawiał się dłużej Wsiewłodowi. Pokonany, w początkach 1142 r. zaprzestał walki. Nie wątpię jednak, że i w późniejszym czasie nie uznawał on zwierzchności Kijowa, a Olegowicz stan ten musiał z konieczności akceptować. W każdym razie nie słyszymy o jakichkolwiek otwartych starciach na linii Wsiewłod–Jerzy aż do momentu śmierci pierwszego z wymienionych, co nie znaczy, że niechęć suzdalskiego Monomachowicza nie stanowiła dla księcia kijowskiego problemu, mającego, podobnie jak relacje z Włodzimierzem halickim, wpływ zarówno na stosunek do innych Rurykowiczów, jak i na politykę zagraniczną.

Występujący w literaturze polskiej pogląd o istnieniu zależności między konfliktem Władysława II z juniorami a sporem pomiędzy Olegowiczami i „Monomachowiczami” jest więc całkowicie nieuzasadniony. Rzutuje to też na przedstawianą przez niektórych polskich historyków interpretację motywów wydania przez seniora swego syna za Wsiewłodównę. Miało ono być związane z reakcją na próbę zbliżenia z Wsiewłodem lub jego wrogami „Monomachowiczami” podjętą podczas zjazdu łęczyckiego w początku 1141 r. przez Salomeę z Bergu i jej synów, a polegającą na staraniach, by doprowadzić do wydania za syna „króla Rusi” małoletniej Agnieszki Bolesławówny. Pogląd ten, sam w sobie, nie jest pozbawiony pewnej dozy słuszności. Pamiętajmy jednak o kwestii podstawowej, mianowicie o tym, że do zawarcia związku politycznego potrzebne są dwie strony, a każda z nich ma swoje interesy, przy czym nierzadko jeden z partnerów przeważa nad drugim.

W interesującym nas wypadku to Rurykowicze byli stroną rozgrywającą. Wsiewłod Olegowicz zdecydowanie dominował na Rusi, a Mściśławowicze

i Andrzej (do rychłej śmierci) oraz Władysław Włodzimierzowicze (Monomachowicze) na taki stan rzeczy się godzili. Mając jednak swoje plany na przyszłość, Mściśławowicze starali się zachowywać, opierając się na dwóch związkach matrymonialnych, poprawne relacje z polskimi juniorami, traktując je jako lokatę w przyszłość. Wsiewołod najwyraźniej na taki układ się godził, co było ceną za lojalność szwagrów, potrzebną wobec potencjalnego zagrożenia, jakie stanowił Jerzy Dołgoruki, oraz realnie istniejącego konfliktu z Włodzimierzem Wołodariwiczem halickim. Sam wspierał związanego ze sobą koligacyjnie Władysława II, bo było to – jak słusznie zauważył Bronisław Włodarski – korzystne z perspektywy wzmacniania pozycji Kijowa wobec buntującego się od 1143 r. Halicza⁶⁶, a także niwelowało ewentualne znaczenie powiązań między Mściśławowiczami a młodszymi Bolesławowiczami. Potomkowie zaś Mściśława w żaden sposób nie przeciwstawiali się polityce polskiej szwagra, ale przynajmniej uchylali się od aktywnego w niej uczestnictwa. Sprzyjało temu, oprócz postawy Wsiewołoda, także oddalenie posiadłości Mściśławowiczów od granic Polski. Pamiętajmy bowiem, że od stycznia 1143 r., o czym niektórzy badacze zdają się zapominać, Izjasław siedział w Perczajstawiu, a pograniczny Włodzimierz Wołyński należał do Światosława Wsiewołodowicza. Od wiosny 1142 r. Światopełk władał Nowogrodem Wielkim, a Rościsław jeszcze w okresie przed opanowaniem tronu kijowskiego przez Wsiewołoda miał Smoleńsk.

Istniał więc rzeczywiście, używając zręcznego określenia wspomnianego lwowsko-toruńskiego historyka, sojusz dwóch seniorów, ale jego ruskie tło było znacznie bardziej złożone, niż się powszechnie uważa. Zachodzące wówczas wydarzenia – jak starałem się wykazać – układały się też nieco inaczej w czasie, niż się dotąd sądziło.

DARIUSZ DĄBROWSKI

THE ISSUE OF POLISH-RUSSIAN RELATIONS IN THE FIRST PART OF THE 12TH CENTURY. ABOUT THE MARRIAGE OF BOLESŁAW I THE TALL (WYSOKI) AND ZWIENISŁAWA WSIEWOŁODÓWNA

This article, a study in dynastic microgenealogy clarifies, on a given example, the motivations and both political and cultural consequences of a certain Polish-Russian marriage. This concerns the union of Bolesław I the Tall (Wysoki, 1127-1201), the eldest son of the Polish lord Władysław II the Exile, and Zwiensława, the eldest daughter of the Duke of Kiev, Wsiewołod Olegowicz. The article corrects certain chronological inconsistencies embedded in literature, concerning the date of the marriage, as well as resulting from it campaign of Russian forces to aid Władysław II, who was fighting the Junior Dukes. According to the author, the marriage of Bolesław and Zwiensława took place between March 1, 1142 and the atmospheric winter ending that year. The author also investigated the issue of, almost universally incorrectly interpreted by historians, Polish political situation

⁶⁶ Włodarski, *Sojusz dwóch seniorów*, s. 352–353.

in Russia. The author assures that aside from the episode of 1139 there was no conflict between Olegowicz, led by Wsiewołod Olegowicz and Monomachowicz – the descendants of Włodzimierz Wsiewołodowicz Monomach. This could not have been a factor contributing to the reasons for marriage of Bolesław and Zwiensława.

Translated by Maciej Zińczuk

DARIUSZ DĄBROWSKI

**ZU DEN POLNISCH-RUSSISCHEN BEZIEHUNGEN IN DER ERSTEN
HÄLFTE DES 12. JAHRHUNDERTS. DIE EHE BOLESLAUS'
DES LANGEN MIT ZWINISLAWA VSEVOLODNA**

Diese zur dynastischen Mikrogenealogie gehörende Studie zeigt anhand eines ausgewählten Beispiels die Motivationen sowie die politischen und kulturellen Folgen einer polnisch-russischen Ehe. Dabei handelt es sich um die Ehe Boleslaus' des Langen (1127–1201), des ältesten Sohnes des polnischen Herzogs Wladislaus' II des Vertriebenen, mit Zwinisława, der ältesten Tochter des Kiewer Großfürsten Wsewolod II. Olgowitsch. Im Beitrag werden einige in der Forschungsliteratur festgeschriebene chronologische Ungenauigkeiten zum Ehetermin sowie zu dem daraus resultierenden Zeitpunkt des ersten russischen, zur Entlastung des gegen seine jüngeren Brüder kämpfenden Wladislaus' II. unternommenen Kriegszuges nach Polen korrigiert. Nach Ansicht des Autors wurde die Ehe zwischen dem 1. März 1143 und dem Winter desselben Jahres geschlossen. Des weiteren nimmt der Autor zur überwiegend fehlerhaften Darstellung der politischen Lage in der Rus' Stellung. Er ist davon überzeugt, dass man abgesehen von einer Episode im Jahre 1139 nicht von Konflikten zwischen den von Wsewolod II. Olgowitsch angeführten Nachfahren Olegs und den Nachfahren Wladimir Monomachs sprechen kann. Damit entfällt die politische Situation in der Rus' als Motiv für die Ehe Boleslaus' des Langen mit Zwinisława.

Übersetzt von Waldemar Könighaus